

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

**Михайлова Андрія Миколайовича на тему: «Формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством**

Актуальність обраної теми дослідження

Сучасні соціально-економічні та екологічні проблеми, які супроводжують розвиток аграрного сектору економіки України, зумовлені недосконалими діями держави у сфері здійснення державної політики і впровадження фінансових механізмів, адаптованих до якісно нових вимог, які диктуються сучасним економічним простором в умовах глобалізації. Нарощування агровиробництва без належної інвестиційної підтримки впровадження нових ресурсозберігаючих та екологобезпечних технологій призводить до подальшого поглиблення наявних проблем і прогресуючого зростання факторів їх ризику, посилення ресурсної і соціальної напруженості. Застосування традиційних фінансових технологій в аграрній сфері свідчить про істотне зниження їх ефективності щодо забезпечення сталого розвитку національної економіки, нездатність стимулювати покращення показників екологізації аграрного виробництва, неспроможність сприяти поширенню інноваційних екологоорієнтованих технологій в агропромисловому комплексі. Важливою складовою створення умов для сталого розвитку національної економіки, беззаперечно, залишається активізація інноваційно-інвестиційних процесів в аграрній сфері, що зумовлює актуальність та необхідність постановки та розв'язання у межах наукових досліджень проблеми розвитку теоретико-методологічних засад формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки як основи

фінансового забезпечення успішної реалізації національної парадигми та державної стратегії сталого розвитку України.

Недостатньо дослідженими залишаються окремі питання, пов'язані з кількісною оцінкою ролі інвестицій в аграрний сектор у формуванні макроекономічної динаміки в країні, прогнозуванням інвестиційних потреб сталого розвитку аграрної сфери національної економіки, обґрунтуванням інвестиційних детермінант формування доданої вартості аграрного сектору, а також визначенням регіональних особливостей формування інвестиційних ресурсів аграрної сфери економіки в Україні, насамперед, в частині прогнозування інвестиційної активності та визначення ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрний сектор в регіонах. Таким чином, розроблені дисертантом методологічні засади та методичне забезпечення формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні, слід вважати цілком актуальними та такими, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

**Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами,
пріоритетними напрямками розвитку науки**

Дисертаційна робота виконана у відповідності до програм загальнодержавного значення, зокрема Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року та Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Основні положення дисертаційної роботи відповідають пріоритетним напрямкам науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету Міністерства освіти і науки України. Зокрема, під час виконання теми «Розвиток національного менеджменту за умов ринкових трансформацій та глобалізації економіки» (№ д/р 0108U000341) використано наукові результати дисертанта щодо обґрунтування впливу інтеграційних процесів на формування інвестиційних

ресурсів в аграрному секторі національної економіки; теми «Розвиток менеджменту організацій в умовах світогосподарської інтеграції та глобалізаційних викликів» (№ д/р 0114U002209) – пропозиції щодо розробки механізму оцінювання інвестиційного клімату в аграрному секторі національної економіки; теми «Інституційне забезпечення сталого розвитку сільських територій в умовах адміністративно-територіальної реформи (№ д/р 0117U004254) – пропозиції щодо впливу інвестиційного забезпечення аграрного сектору національної економіки на сталий розвиток сільських територій. В Інституті модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України під час роботи над темою «Макроекономічне планування та управління системою вищої освіти України: філософія і методологія» (№ д/р 0117U002531) враховано пропозиції дисертанта щодо аналізу специфіки людського капіталу як інвестиційних ресурсів для національної економіки; над темою «Управління соціально-економічною системою в умовах національних і глобалізаційних викликів» (№ д/р 0117U003102) – дослідження підходів до формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору України в умовах глобалізації. При виконанні теми Міністерства аграрної політики та продовольства України «Система моніторингу регіональних потреб кадрового забезпечення з урахуванням особливостей функціонування соціальних груп» (№ д/р 0112U007603) здійснено прогнозування регіональних потреб кадрового забезпечення аграрного сектору України з урахуванням інвестиційної привабливості регіонів. У виконанні зазначених науково-дослідних робіт автор дисертації приймав участь особисто.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, які знайшли своє відображення в дисертації, достатньо повно досліджені та обґрунтовані, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертаційної роботи, перелік використаної наукової

літератури, обсяг проаналізованої статистичної інформації. Автором аналітично опрацьовано 438 літературних джерел за темою дисертації, використана офіційна статистична інформація, а також дані, отримані автором особисто.

Мета, об'єкт та предмет дослідження відповідають обраній темі дисертації. Мета наукового дослідження, яка полягає в розвитку методологічних засад та розробці методичного забезпечення формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні, досягнута. Зміст сформульованих наукових завдань структурно-логічно узгоджений і розкриває поставлену мету.

Дисертантом розроблені теоретичні та методичні основи вирішення наукової проблеми розвитку теоретико-методологічних засад, методичних і практичних рекомендацій щодо формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки.

Зроблені дисертантом висновки являють собою логічно обґрунтований підсумок виконаної роботи та в повній мірі відображають основні положення проведеного дослідження й можливі результати їх впровадження. Вони ґрунтуються на вивченні інструментів і перспективних напрямів формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору та удосконаленні методології щодо акумуляції достатнього обсягу інвестицій від вітчизняних та зарубіжних інвесторів, усуненні міжрегіональних диспропорцій, трансформації фінансових ресурсів у продуктивний інвестиційний капітал аграрного сектору національної економіки. Теоретичні та методологічні положення дисертації підтверджуються фактичним матеріалом.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується використанням

опрацьованого первинного матеріалу, статистичних даних, довідкової інформації і результатів досліджень, опублікованих у науковій літературі.

Основні наукові положення, висновки та пропозиції опубліковані в монографіях, наукових фахових виданнях України з економіки та міжнародних наукових виданнях. Теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на 12 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях з широкою географією проведення, які відбулися у 2009-2017 роках в Україні (містах Київ, Харків, Житомир, Суми, Ужгород, Полтава, Одеса), в Росії (м. Москва) та в Таджикистані (м. Душанбе).

Достовірність наукових результатів дисертаційної роботи також підтверджується використанням сучасних методів наукового пізнання, впровадженням результатів дослідження в практику роботи органів державної та місцевої влади. Автор в процесі роботи над дисертацією орієнтувався на сучасну методологію і технологію наукових досліджень, у тому числі використання інструментарію економіко-математичного моделювання та сценарного прогнозування.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі сформульовано та обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються суттєвою науковою новизною і свідчать про особистий внесок її автора в розвиток економічної науки, що полягає в формалізації та методологічному забезпеченні розвитку теоретико-методологічних засад, методичних і практичних рекомендацій щодо формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки.

На основі дослідження еволюції наукових поглядів щодо трактування терміну «інвестиції» на різних етапах трансформації соціально-економічних відносин у суспільстві запропоновано авторське бачення сутності поняття «формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки». В

даному визначенні окрім окреслених економічних відносин між інвесторами, суб'єктами господарювання, органами управління та сільським населенням з приводу оптимізації залучення коштів з різних джерел, обґрунтовано необхідність забезпечення результативності освоєння інвестиційних ресурсів шляхом формування продуктивного інвестиційного капіталу (стор. 58-81).

Позитивно відрізняються від існуючих підходів запропоновані концептуальні засади формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки (стор. 82-91). У даному контексті автором системно поєднано компоненти формування інвестиційних ресурсів (процесну, цільову, суб'єктну) та структуровано принципи й стандарти, обумовлені специфікою аграрного сектору національної економіки, з урахуванням вимог концепції відповідального інвестування. Це дозволило автору розвинути концептуальні засади формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в контексті забезпечення потенційної економічної вигоди для суб'єктів інвестиційних відносин, які, на відміну від існуючих, шляхом згладжування міжрегіональних та міжгалузевих диспропорцій дозволяють збалансувати інтереси всіх стейкхолдерів зазначеного процесу.

Істотне місце у дисертаційні роботі відводиться дослідженню впливу факторів-стимуляторів зростання обсягів іноземних інвестиційних ресурсів в національну економіку (стор. 118-128). Наведені розрахунки в розрізі складових Індексу економічної свободи на основі кореляційного аналізу та побудови поліноміальних залежностей виявили найбільш значущими інструментами державного регулювання інвестиційного середовища рівень податкового навантаження, держані видатки, обмеження щодо виведення капіталу за кордон, торговельні обмеження, які в найбільшій мірі визначають динаміку іноземного інвестування в національну економіку.

Вперше автором запропоновано методичний інструментарій прогнозування макроекономічної динаміки шляхом кількісного оцінювання часових лагів, використовуючи інструментарій кореляційного та

авторегресійного аналізу, між ключовими елементами: суб'єктами інвестування (капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції) та термінами інвестування (довгострокові та короткострокові) (стор. 138-149). Базуючись на побудові дистрибутивно-лагової моделі, такий підхід дав змогу визначити параметри прогнозування, враховуючи те, що часовий лаг між моментом існування та відображенням його результатів в макроекономічній динаміці для капітальних інвестицій складає 1 рік, для прямих іноземних інвестицій – 6 місяців.

В роботі ідентифіковано позитивні та негативні фактори формування валової доданої вартості в аграрному секторі національної економіки. Результатами моделювання зв'язків між результативністю розвитку аграрного сектору національної економіки та основними джерелами інвестиційних ресурсів (за суб'єктами інвестиційної діяльності), дозволили сформуванати емпіричне підґрунтя оптимізації економічних результатів діяльності аграрного сектору шляхом нарощення масштабів природоохоронної діяльності держави та місцевих органів влади, збільшення обсягів іноземних інвестицій та кредитних ресурсів, залучених в аграрний сектор національної економіки (стор. 172-174).

Крім того, ґрунтовне дослідження автора напрямів та сили впливу системи індикаторів Індексу економічної свободи на динаміку прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки України шляхом емпіричної перевірки справедливості гіпотез дозволило визначити пріоритети державної інвестиційної політики в аграрному секторі національної економіки (стор. 162-176). Найбільш впливовими факторами-дестимуляторами для іноземних інвесторів є неврегульованість ринку праці та низький рівень торгівельної свободи. Негативних наслідків для активізації іноземних інвесторів щодо вкладання коштів в аграрний сектор не містять обсяги державних витрат, високий рівень регламентації аграрного бізнесу та наявність певних обмежень щодо рівня інвестиційної свободи.

Вагомий внесок для якісної трансформації інвестиційного середовища аграрного сектору національної економіки несе розроблена в дисертаційній роботі методологія визначення інвестиційної сприйнятливості аграрного сектору, яка дає змогу інтегрально оцінити здатність аграрного сектору швидко сприймати інвестиційні ресурси (стор. 177-186). Шляхом обґрунтування параметрів інвестиційного середовища аграрного сектору, яке б стимулювало залучення інвестицій, сформовано кількісні характеристики песимістичного, реалістичного та оптимістичного сценаріїв та визначено прогностні можливості залучення додаткових іноземних інвестиційних ресурсів в аграрний сектор національної економіки на 2018 р. в наступних обсягах: до 952,58 млн. дол. США (оптимістичний сценарій), до 759,13 млн. дол. США (реалістичний сценарій).

Враховуючи, що кожна область України має свої особливі умови та перспективні напрями нарощення валової доданої вартості, в роботі поглиблено методичний інструментарій прогнозування валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарства регіону від динаміки капітальних інвестицій (стор. 224-243). Визначені логарифмічні, степеневі, експоненціальні та поліноміальні залежності дозволили сформуванню функціональних рівнянь, котрі є підґрунтям для прогнозування результативності інвестиційних ресурсів в регіональному розрізі.

Поглиблюючи дослідження регіональних особливостей формування інвестиційних ресурсів, автором запропоновано методологічні засади ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрному секторі залежно від кількісних та якісних оцінок результатів. В контексті кількісних, обґрунтувавши вплив на валову додану вартість, яка створюється в аграрному секторі досліджуваного регіону обсягу інвестиційних ресурсів, залучених в аграрний сектор досліджуваного регіону; в контексті якісних – на основі проведеного кореляційно-регресійного аналізу за силою впливу пояснюючого фактору на результуючий показник (стор. 244-251). Розрахунок інтегрального індикатора

ефективності освоєння інвестиційних ресурсів аграрного сектору регіону як площі трикутника, сторонами якого виступають нормалізовані методом Харрінгтона відповідні рейтингом оцінки регіону, засвідчив, що високий рівень має лише Київська область.

Позитивної оцінки для прогнозування результативності розвитку аграрного сектору національної економіки з урахуванням наявних регіональних диспропорцій за рівнем їх інвестиційної активності заслуговує розроблена методологія, яка за допомогою сценарного прогнозування дозволила визначити обсяги додаткових інвестиційних ресурсів в аграрний сектор в процесі перерозподілу новоствореної валової доданої вартості аграрного сектору національної економіки за оптимістичним сценарієм 2018 р. – 1267 млн. грн., 2019 р. – 8846 млн. грн., за реалістичним сценарієм 2019 р. – 3372 млн. грн. (стор. 251-282).

Позитивні риси містять обґрунтовані автором пропозиції щодо створення Фонду інфраструктурних інвестицій в аграрний сектор в контексті удосконалення інституціонального підґрунтя реалізації державної політики інвестиційного забезпечення аграрного сектору національної економіки (стор. 285-312). Запропонована структура фінансового наповнення та ключові напрями фінансування Фонду дозволять сформувати діючий механізм акумулювання інвестиційних ресурсів для досягнення стійкості інвестиційного забезпечення аграрного сектору.

Враховуючи важливість ефективного спрямування інвестиційних ресурсів в рамках державно-приватного партнерства, пільгового кредитування та проектного фінансування, в роботі сформовано багаторівневий підхід відповідності аграрних підприємств встановленим стандартам (соціальної відповідальності, екологічних та профільних галузевих), що забезпечить, за умови їх фінансової стійкості, доступ до іноземних інвестиційних ресурсів, в тому числі і за тендерами міжнародних організацій, та дозволить формувати додаткові інвестиційні ресурси в аграрному секторі національної економіки (стор. 312-314). Крім того,

автором було розроблено п'ятикомпонентний індикатор вибору фінансових інструментів для формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору, що дозволило оптимізувати види фінансових інструментів для передачі інвестиційних ресурсів агрокомпаніям (стор. 357-376).

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях і авторефераті

Вивчення матеріалів дослідження та автореферату здобувача свідчить про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи. Дослідження має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи. В авторефераті в повній мірі розкрито всі основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Дисертація та автореферат відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до докторських дисертацій за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Результати дисертації відображено у 44 наукових працях, у тому числі одноосібна монографія, розділи у 6 колективних монографіях, 22 статті у наукових фахових виданнях України (з них: 13 – у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах), 3 статті у зарубіжних наукових виданнях, 12 публікацій у збірниках тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій – 36,95 друк. арк., з яких особисто здобувачу належить 33,45 друк. арк. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість

таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і відносяться в додатки.

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Теоретичне й практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці нових та удосконаленні існуючих науково-методичних підходів до прогнозування впливу інструментів державного регулювання інвестиційного середовища на обсяг іноземних інвестиційних ресурсів в національну економіку; розробці методології оцінювання та сценарного прогнозування інвестиційної сприйнятливості аграрного сектору; здійсненні сценарного прогнозування результативності розвитку аграрного сектору національної економіки з урахуванням наявних регіональних диспропорцій за рівнем їх інвестиційної активності. Це дозволило Михайлову А.М. розробити і запропонувати оригінальні підходи до вирішення існуючої наукової проблеми – розвитку теоретико-методологічних підходів, методичних і практичних рекомендацій щодо формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних та міжгалузевих диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні.

Практичне значення виконаної дисертації полягає в тому, що висновки та пропозиції автора стосовно визначення інвестиційної сприйнятливості аграрного сектора національної економіки, здійснення прогнозування макроекономічної динаміки залежно від динаміки обсягів інвестицій з урахуванням їх суб'єктів та терміну інвестування, запровадження ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрному секторі, визначення обсягу додаткових інвестиційних ресурсів в процесі перерозподілу новоствореної валової доданої вартості аграрного сектору національної економіки можуть бути використані у практичній діяльності органів державного та місцевого управління, галузевих органів

управління тощо. Зокрема, розроблена економіко-математична модель формування інвестиційно-активного розвитку аграрного сектору України впроваджена в діяльність Мінагрополітики України (довідка № 37-11-15/11695 від 18.04.2018 р.); пропозиції щодо визначення регіональних потреб у кадровому забезпеченні аграрного сектору – в діяльність Мінагрополітики України (довідка №37-18-3-15-/24226 від 19.12.2012 р.); щодо оцінювання інвестиційної привабливості аграрного сектору регіону – в діяльність Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської облдержадміністрації (довідка № 02.1/97 від 17.01.2018 р.); щодо моніторингу інвестиційної сприйнятливості аграрного сектору регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації (довідка № 07-16/33 від 20.02.2018 р.); щодо оцінювання впливу формування інвестиційних ресурсів аграрного сектору на економічне зростання регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Полтавської облдержадміністрації (довідка № 01-14/114 від 06.11.2017 р.); щодо розрахунку коефіцієнту інвестиційної сприйнятливості аграрного сектору регіону – в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Чернігівської облдержадміністрації (довідка № 09-05/166 від 18.01.2018 р.); щодо оцінювання впливу обсягу інвестицій на створення валової доданої вартості в аграрний сектор регіону – в діяльність Сумської районної державної адміністрації Сумської області (довідка №188 від 16.01.2018 р.).

Результати наукових розробок автора використовуються у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Інвестиційний менеджмент», «Державне та регіональне управління» та «Аграрна політика» (акт № 3594/1 від 15.12.2017 р.).

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Михайловим А.М. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Робота значно виграла б, якби дисертантом в роботі в першому розділі було чітко ідентифіковано поняття «інвестиційно-активного розвитку аграрного сектору економіки», яке за текстом роботи використовується як об'єкт управління при обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності управлінських дій в моделі управління таким розвитком (п. 3.3), а також як об'єкт моделювання в контексті залучення іноземного інвестиційного ресурсу (п. 4.4) та принципи формування якого подано на стор. 86-88.

2. Дисертантом систематизовано концептуальні основи формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки (стор. 91, рис. 1.8.) як сукупність певних підсистем (процесної, цільової, суб'єктної, організаційної, нормативної, інфраструктурної, кадрової, методологічної та інформаційно-аналітичної), диференційовану за рівнями (державних, специфічних регіональних, інституційних та індивідуальних інвесторів), а також принципів, стандартів, рекомендацій і «структурної узгодженості». На нашу думку, недостатньо обґрунтованим є розмежування суб'єктної та організаційної підсистем, оскільки регулятори в аграрному секторі так само як і інвестори різних рівнів є суб'єктами процесу формування інвестиційних ресурсів. Крім того, незрозуміло, чому організаційна, нормативна, інфраструктурна, кадрова, методологічна та інформаційно-аналітична підсистеми розглядаються окремо від цільової, процесної та суб'єктної? Також, на нашу думку, елемент «структурна узгодженість» доцільно розглядати як окрему групу принципів, обумовлених цільовою підсистемою.

3. В процесі побудови дистрибутивно-лагової моделі для прогнозування динаміки ВВП України (стор. 149, рис. 2.14.) автор наголошує на важливості досягнення результативності освоєння інвестиційних ресурсів. На нашу думку, доцільно було б поглибити дослідження в частині оцінки

впливу частки капітальних інвестицій, які містять інноваційну складову, на динаміку формування ВВП України, а також врахування впливу обсягів інвестування в аграрну сферу національної економіки.

4. В умовах адаптації діяльності підприємств аграрного сектору до вимог концепції сталого розвитку, враховуючи визначений суттєвий вплив масштабів природоохоронної діяльності держави та місцевих органів влади на розвиток аграрного сектору національної економіки України (стор. 172-173), потребує подальшого обґрунтування оцінка даного впливу в розрізі конкретних заходів: підтримка родючості ґрунтів, біорізноманіття, захист рослин, тощо.

5. На стор. 245-246 подано пропозиції автора щодо оцінки інтегрального рівня ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрний сектор регіонів України. На нашу думку, запропонований підхід непозбавлений недоліків, пов'язаних з використанням саме рейтингових оцінок регіонів для розрахунку інтегрального рівня ефективності, оскільки в ньому не враховано «ефект масштабу»: регіони, що є лідерами в рейтингу за обсягом інвестиційних ресурсів, які інвестуються в аграрний сектор регіону, та обсягом валової доданої вартості, що створена в аграрний сектор регіону, можуть мати низький рейтинг саме за базовою характеристикою ефективності – величиною доданої вартості у розрахунку на 1 грошову одиницю інвестиції.

6. Автором проведено ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрному секторі та підтверджена наявність значних регіональних диспропорцій в наступному співвідношенні: одна область з високим рівнем, дві областей з достатнім рівнем, одинадцять областей з середнім рівнем та сім областей з низьким рівнем (стор. 245-246), проте не надано рекомендацій щодо особливостей механізму фінансової підтримки аграрного сектору в регіонах для вказаних груп.

Проте вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження та не знижують наукову та практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Михайлова А.М. являє собою цілісну, завершену, самостійно виконану, кваліфіковану наукову працю, в якій на основі проведених автором досліджень отримано нові науково обґрунтовані результати щодо ідентифікації інвестиційної сприйнятливості аграрного сектора національної економіки, прогнозування макроекономічної динаміки залежно від динаміки обсягів інвестицій з урахуванням їх суб'єктів та терміну інвестування, ранжування регіонів за рівнем ефективності освоєння інвестиційних ресурсів в аграрному секторі, визначення обсягу додаткових інвестиційних ресурсів в процесі перерозподілу новоствореної валової доданої вартості аграрного сектору національної економіки, що виявляється у формалізації та методологічному забезпеченні розвитку теоретико-методологічних підходів до формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки з урахуванням глобалізаційних трендів, регіональних диспропорцій та національних особливостей агробізнесу в Україні.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження відповідає

профілю спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Михайлова А.М. на тему «Формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика» за змістом і оформленням відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, що висуваються до докторських дисертацій, а її автор – Михайлов Андрій Миколайович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів і підприємництва
Сумського державного університету

Л.Л. Гриценко

*Підпис д.е.н., доцента, професора кафедри
фінансів і підприємництва СумДУ завіряю*

Власової секретар

Рубан А.О.